

EDUCAȚIA PROSPECTIVĂ - DIMENSIUNE A EVOLUȚIEI ȘI PROGRESULUI

Viorelia LUNGU

Catedra Științe ale Educației

Generally in the circumstances of a fast development of knowledge and of society, a lot of practices and knowledge which are available nowadays, in the future it will be exceeded, obsolete. The future creates requirements more and higher, but the education needs to develop them, to develop a prospective character which is strategically superior to the actual education. Such requirements imply enormous changes in the skills of teaching, organizing systematically activities which will help the pupil to define, to explain and to verify their values. But it is not enough to orient this system to the future because it is necessary also to change the attitude of the individual towards the time of the foreseeing of the activities in diverse life conditions, as well as the formation of a pliant behaviour, which will be adaptable to the new social and economic conditions.

Educația prospectivă, după S.Cristea, este „educația desfășurată în perspectiva viitorului, care vizează formarea în activitatea școlară a unor calități, deprinderi sau structuri cognitive, afective, psihomotorii... ce se preconizează a fi absolut necesare în activitatea de viitor” [3, p.154].

Conform explicației lui S.Cristea, rezultă că educația trebuie să anticipe nivelul de dezvoltare a societății, presupunând formarea la persoane a capacităților decizionale de responsabilitate socială, de preveziune a activităților în diverse condiții de viață, de analiză a acțiunilor, faptelor proprii și ale altor persoane (de pe poziția valorilor general-umane, naționale), precum și formarea unui comportament flexibil, adaptabil la noile condiții social-economice.

Timp de mai multe secole a dominat o filosofie idealistă care trasa o linie de demarcație netă între ceea ce reprezintă „theoria” și „praxis”-ul, în virtutea căreia filosofia tradițională a învățământului avea ca obiectiv principal transmiterea de cunoștințe – o transmitere disociată de problemele vieții reale și ale practicii, care subaprecia dezvoltarea capacităților de acțiune propriu-zisă. În timp și în opoziție cu aceasta s-a conturat și s-a afirmat însă cu tot mai multă tărie o altă filosofie – o filosofie pragmatică, cu o bază tot mai largă de acreditare. O filosofie în interpretarea căreia cunoașterea științifică apare în altă lumină, nu doar ca reflectare activă și înțelegere a realității, ci și ca intervenție transformatoare asupra acestei realități: nu doar ca producție ideatică și verbală, ci și ca producție specifică – o producție care induce acțiune, care dezvoltă acțiune.

Într-o astfel de abordare, a cunoaște nu mai semnifică a copia realul, ci a acționa asupra realului, a-l transforma: a cunoaște nu mai constituie un scop în sine, ci scopul constă în acțiunile pe care le permite cunoașterea. Legarea acțiunii de teorie vine să întărească astfel o idee mai veche exprimată la vremea lui de Socrate, după care omul este, prin natura lui, predeterminat să acționeze corect și în acord cu cunoașterea pe care o deține [2, p.13].

Este evident că în condițiile unei evoluții rapide a cunoașterii și a societății, în general, multe dintre cunoștințele și practicile valabile astăzi, mâine vor fi depășite, învechite. Este de așteptat ca într-o perioadă marcată de atâtea și atâtea mutații tehnologice și de apariția unor noi forme de organizare a muncii competențele specifice să fie și ele rapid depășite. Nevoia de reactualizare și nevoia de învățare continuă vor fi în creștere, altele vor fi și problemele cărora mâine vor avea a le face față. Viitorul înainteză cerințe din ce în ce mai înalte. Aceste cerințe necesită schimbări, aceste schimbări depind și de tendințele ce vor sta la baza elaborării noii politici educaționale.

Cristea relatează că una dintre caracteristicile interne ale politicii educației este caracterul prospectiv care „evidențiază faptul că activitatea de educație vizează întotdeauna o situație viitoare, potențială, strategică, superioară celei prezente, actuale, conjuncturale” [4, p.16].

La moment, atât școala din Republica Moldova, cât și școala din Federația Rusă, România, în loc să privească înainte, în viitor pentru a găsi soluții privind îndeplinirea cerințelor societății, își folosește vastele posibilități pentru a fabrica oameni croiți ca să poată supraviețui doar într-un sistem ce va fi mort înaintea lor. Deși pare o viziune pesimistă, aceasta e realitatea, dar această realitate poate fi schimbată. Iar pentru a crea un învățământ de perspectivă, trebuie să căutăm obiective și metode de viitor, și nu de trecut sau doar de prezent. Gheorghe Rudic concretizează că învățământul trebuie orientat spre descoperirea talentelor și a potențialului fiecărui om, pentru ca aceștia să-și poată îmbunătăți viața și să transforme societatea [6, p.3].

Pentru a forma acest învățământ, va trebui mai întâi să producem imagini succesive și interschimbabile ale viitorului, să facem previziuni cu privire la tipurile muncii, profesiilor necesare în viitor, să prevedem tipul de familie și de relații umane care va predomina, natura problemelor etice și morale ce se vor pune, genul și tehnica de care vom fi înconjurați și structurile organizatorice în care va trebui să ne antrenăm.

Numai făcând asemenea previziuni, definindu-le, dezbătându-le, sistematizându-le în permanență, putem deduce natura bagajului cognitiv și afectiv de care vor avea nevoie oamenii de mâine pentru a supraviețui evoluției accelerate.

Pentru sondarea viitorului în interesul prezentului, este necesar a crea un „consiliu al viitorului”. Prin proiectarea acestor viitoruri presupuse, prin definirea unor reacții educaționale coerente față de ele, prin susținerea acestor alternative, dezbateri publice active, asemenea consilii ar putea avea o puternică influență asupra învățământului.

Atare inovații implică schimbări enorme și în tehnicile de predare, organizând sistematic activități care-l va ajuta pe student să-și definească, să-și explice și să-și verifice propriile sale valori. Dar nu este suficient să orientăm sistemul spre viitor, deoarece este necesar a schimba și atitudinea individului față de timp, astfel pregătind persoane care pe lângă faptul că vor cunoaște la nivelul de informare, vor „învăța să învețe” de-a lungul vieții, să gândească liber, critic ca astfel să ajungă la scopul principal al politicii educaționale, la apropierea nivelului de eficiență a sistemelor de pregătire în soluționarea problemelor comune. Acest lucru presupune că profesorul trebuie să integreze valențele materiilor studiate–predat–învățate, măiestria pedagogică, receptivitatea la inovație. Ca urmare se presupune redefinirea statutului profesional și social al pedagogului prin reexaminarea și ierarhizarea rolurilor profesionale, prin introducerea de schimbări în practicile educaționale din perspectiva achizițiilor reformei curriculare și a cercetărilor în domeniu, ceea ce se și propune astăzi după planul de studiu Bologna. Planul de azi vizează faptul că studentul nu poate deveni reprezentant complet al unei științe și această pregătire se face fără a pune accentul pe disciplinele psihopedagogice, iar rezultatul dorit e ca să se formeze nu doar competențe strict disciplinare, ci și psihopedagogice, formatoare, relaționare și, totodată, a i se da șansa studentului de a se orienta spre altă direcție.

Hopkins însă remarcă faptul că dacă schimbarea e să aibă vreun rost, atunci ea trebuie să înregistreze un impact asupra proceselor educaționale, să pătrundă în inimile și cugetele pedagogilor și ale elevilor. În lipsa unei astfel de realități, suntem amenințați de pericolul de a aprecia evenimente inexistente, deoarece realitatea schimbării nu ține de strategii, deși aceasta oferă cadrul necesar de acțiune, ci de implementarea strategiilor, iar prin aceasta din urmă înțelegem modul în care ele sunt interpretate de elevi, pedagogi și comunități școlare [5, p.35].

Fiind organizată și dirijată în conformitate cu provocările filosofice din diferite timpuri, educația pune accentul pe cunoștințe, pe formarea priceperilor și obișnuințelor, pe cultivarea unor atitudini și capacități intelectuale. G.Văideanu consideră că astăzi, această triadă simte necesitatea de a fi inversată, pe primul loc plasându-se exigența formării de atitudini și capacități spirituale, după care urmează formarea de priceperi și deprinderi și, la sfârșit – transmiterea de cunoștințe [7, p.83].

Aceste afirmații ne ghidează spre inversarea procesului de pregătire și a profesorului, pe prim-plan situându-se formarea de competențe, atitudini și capacități spirituale, morale și etice apoi acumularea cunoștințelor și deprinderilor profesionale, astfel vom putea pune accentul și pe gradul calitativ al interacțiunii sociale dintre profesor și elev. În formarea competenței și aptitudinilor de comunicare în procesul pregătirii profesionale este important a cunoaște exigența care ne face să avem moralitate, răspundere față de personalitatea altora. Însușirea pe această cale răspunde mai bine unor motivații interioare de formație și de autodepășire, fiecare individ având posibilitatea să-și cultive și să-și pună mai bine în valoare propriile capacități și aptitudini. Individul are toate șansele să devină autorul propriului său progres intelectual, cultural și profesional – un salt care cere viitorului absolvent să fie versat în învățarea autodirijată, dovedind inițiativă și răspundere pentru integrarea în societatea contemporană. Cunoștințele teoretice, cât și cele înalt integrate reclamă o suplețe intelectuală, capacități de abstractizare și generalizare, de sinteză, dar și de transfer, ceea ce estimează facilitarea unor conținuturi mai pretențioase, dar și aptitudini și capacități de anticipație, de planificare și organizare, de inițiativă și creativitate care sunt indispensabile pentru a modela viitorul învățământului.

Aici trebuie menționate aspectele legate de reorientarea educației. Și anume, formarea personalității prin educarea și însușirea metodologiei și a procedurilor de învățare, prin deprinderea modului de a învăța, de a cerceta. Se consideră că acumularea cunoștințelor în procesul de învățământ este necesară, dar nu și suficientă. Cunoștințele se învechesc, dar dacă studentul posedă arta îmbogățirii lor, va face față mai ușor împrejură-

rilor schimbătoare ale vieții, deoarece unul dintre autori afirma că analfabetul de mâine nu va mai fi cel care nu știe să citească, ci va fi cel care nu a învățat cum să învețe.

Componentele educației au fost regândite pe măsura dezvoltării pe care au cunoscut-o toate domeniile de activitate. Pentru a forma o personalitate integrală receptivă la schimbări, educația a trebuit să anticipeze aceste schimbări. Acest ultim aspect este extrem de important în special pentru perioada contemporană.

Și după cum confirmă Immanuel Kant, e plăcut să ne gândim că natura omenească va fi mereu mai bine dezvoltată prin educație și că se poate ajunge a se da o formă care să i se potrivească. Aceasta ne descoperă perspectiva fericirii viitoare a neamului omenesc [1, p.57].

Așadar, putem concluziona cu paradigma filosofică: „Dați unui om un pește și îl veți hrăni o zi, învăța-l să pescuiască și îl veți hrăni toată viața”. Acesta credem că este și scopul educației prospective. Dacă i se oferă studentului informația care o reproduce sau i se dă exemplul unde poate folosi această informație, nu se dezvoltă, însă dacă studentul este pus în fața diferitelor situații și i se oferă diferită informație, studentul poate găsi mai multe căi de soluționare a unei situații–problemă sau altfel–spus, o problemă poate avea mai multe metode de rezolvare. Astfel, viitorul absolvent este pregătit să face față cerințelor societății având abilități creative, pentru a găsi ieșire din diferite situații.

Deci, caracterul prospectiv al educației este de a forma personalități deschise, autonome, adaptabile la schimbări de tip inovator, deși există și cealaltă parte a lucrurilor: schimbând ceea ce cunoaște din lucruri, omul schimbă lumea pe care o cunoaște. Schimbând lumea în care trăiește, omul se schimbă pe el însuși [2, p.9].

Schimbarea prin educație și potențializarea capitalului uman reprezintă o dimensiune majoră și, totodată, un suport solid al inserării Republicii Moldova pe traiectoria evoluției și progresului.

Nu ne rămâne decât să putem face față cerințelor societății și să ne schimbăm noi înșine pentru un viitor prosper.

Referințe:

1. Călin Marin C. Filosofia educației. - București: Aramis, 2001.
2. Cerghit Ioan. Sisteme de instruire alternative și complementare. Structuri, stiluri și strategii. - București: Aramis, 2002.
3. Cristea Sorin. Dicționar de pedagogie. - București: Editura Didactică și Pedagogică, 1979.
4. Cristea Sorin. Studii de pedagogie generală. - București: Editura Didactică și Pedagogică, 2004.
5. Hopkins David, Ainscow Mel, West Mel. Perfecționarea școlii într-o eră a schimbării. - Chișinău: Prut Internațional, 1998.
6. Rudic Gheorghe. Învățământul vocațional din Republica Moldova: tendițe, modele, blocaje // Didactica Pro. - 2005. - Nr.2 (30) aprilie.
7. Văideanu G. Educația la frontiera dintre milenii. - București: EDP, 1988.

Prezentat la 21.11.2007